

ВАРІАНТНІ ВІДНОСИНИ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ У СФЕРАХ
ФІКСАЦІЇ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ

Стаття присвячена варіантним відносинам юридичних термінів англійської мови та їх типології у парадигматичному і синтагматичному планах та способам репрезентації варіантних термінів у сфері функціонування.

Ключові слова: юридичний термін, варіантні відносини, парареферентні варіанти, омореферентні варіанти.

Статья посвящена вариантным отношениям юридических терминов английского языка и их типологии в парадигматическом и синтагматическом планах и способам репрезентации вариантных терминов в сфере функционирования.

Ключевые слова: юридический термин, вариантные отношения, омореферентные варианты, парареферентные варианты.

The article is dedicated to the variation relation of English legal terms and their types in both paradigmatic and syntagmatic plans. The ways of variants representation in the sphere of functioning are analyzed.

Key words: legal term, variation relation, homoreferential variants, parareferential variants.

Вимога однозначності терміна, на яку опиралися багато вчених і яка була аксіомою протягом багатьох років, сьогодні вважається не зовсім вірною. А наявність синонімів, варіантів чи дублетів в термінології швидше за все вважалось проблемою термінології, недостатнім опрацюванням, засміченням термінології іншомовними словами і таке інше (Д.С. Лотте [1], В.М. Лейчик [2], А.А. Реформатський [3]). Проте рідко коли брався до уваги той факт, що в процесі функціонування це стає мимоволі неможливо, оскільки дуже часто терміни, що склалися з декількох компонентів для зручності використання втрачають один з них, що не несе важливого смислового навантаження, аббревіатури заміняють повний термін, та й взагалі терміни піддаються впливу тих процесів, що і загальноживані слова, оскільки вони всі належать до систем мови та мовлення (С.В. Гриньов [4], В.П. Даниленко [5], З.І. Комарова [6], В.А. Татарінов [7]).

Слушним, на нашу думку, є зауваження, що у випадку розгляду функціональних аспектів мови, до яких належить і явище термінологічної номінації, обов'язковою умовою слід вважати врахування взаємодії одиниць різних рівнів. «Варіантність термінологічної номінації виходить за межі одного мовного рівня, і не тільки тому, що одне і те ж наукове поняття може позначатись одиницями різних рівнів (лексика, словотвір, синтаксис), але й тому, що ці одиниці самі можуть варіювати, включаючи варіанти нижчих рівнів, які в кінцевому рахунку поповнюють число варіантів номінації. Подібно до того, як варіювання, наприклад, фонем чи морфем зумовлює варіантність слова, так і формальні внутрішньотермінові варіанти сприяють появі номінативних варіантів у системі термі-

нологічної номінації. Така ієрархія варіантності є наслідком ієрархічності самої мови, із якої черпаються засоби термінотворення» [8]. Це і зумовило актуальність дослідження, що визначається відсутністю комплексного дослідження варіантних відносин у сфері юридичної термінології сучасної англійської мови.

Мета цього дослідження полягає у комплексному дослідженні типів варіантних відносин між юридичними термінами англійської мови у сфері фіксації, а також у виявленні способів їх репрезентації у сфері функціонування.

Об'єктом дослідження є юридичні терміни англійської мови, що вступають у варіантні відносини у сферах фіксації та функціонування.

Джерельною базою дослідження є такі словники: Юридичний тлумачний словник «Oxford Dictionary of Law» [9] та електронний словник ABBYY Lingvo X5 [10], а також електронні публіцистичні видання.

Досліджуючи варіантність плану вираження термінів, одні вчені описують це явище через поняття синонімії (Ю.Д. Апресян [11], О.В. Суперанська [12] та ін.), інші називають це дублетністю (І. Квітко [13] та ін.), треті все ж схиляються до варіантності (К.Я. Авербух [14], В.П. Даниленко [5], Т.С. Пристайко [14], В.С. Татаринів [7], С.В. Гриньов [4], та ін.).

Розглядаючи питання варіанта терміна вважаємо, що: «будь-яка номінативна одиниця, у тому числі і термінологічна, є сукупністю певних елементів, що відображають відповідність фонетичного слова (знака) з предметом реальної дійсності (денотатом) і з уявленням про цей предмет, з поняттям (сигніфікатором і референтом). Варіювання одне з двох елементів номінативної одиниці при збігу або стабільності інших і зумовлює всі існуючі різновиди варіантів» [16: 92]. Крім того, для констатації відносин варіантності між співставлюваними одиницями номінації необхідною і достатньою умовою є встановлення тождності функцій у них [14: 38]. Функціональний підхід до визначення меж номінативних варіантів в термінології детермінується ономасіологічним аналізом (від наукового поняття – до засобів його мовного вираження) [8]. Тобто специфіка терміна як номінативного знаку і термінологій як функціональних номінативних систем, що належать до особливого функціонального різновиду мови, а саме мови для спеціальних цілей, обумовила розвиток на базі загальної теорії варіантності окремої, термінологічної, теорії варіантності, яка виробила свій підхід до явища варіантності термінів і своє розуміння варіанта [17: 5].

Найбільш прийнятною для нас стала парадигматична класифікація, що виходить з початкового розмежування омореферентних та парареферентних варіантів термінологічних одиниць (В.Н. Мигирін [18], Т.С. Пристайко [15], Е.В. Неженець [17]), яку ми взяли за основу своєї класифікації варіантів юридичних термінів.

Під омореферентними варіантами розуміють терміни, що розрізняються лише планом вираження при збігові денотатів та референтів. Ще по іншому їх називають номінативними варіантами, ономасіологічними варіантами, паралельними найменуваннями, дублетами і т.п. Проте їхнє трактування не завжди збігається. Під парареферентними – терміни, що співвідносяться з одним денотатом, але з різними референтами та знаками [17:10].

Омореферентні варіанти термінів юридичної літератури можна розділити на:

– *словотвірні* (нааявність різних формотворчих афіксів) (7/14 одиниць *abstinence* – *abstinency*, *assurance* – *insurance*, *adjusting* – *adjustment*, *encumbrance* – *incumbrance*, *half*

– secret *trust* – semi – secret *trust*, indorsement – endorsement, disablement *benefit* – disability *benefit*;

– **орфографічні** (7/14): blue book – Blue Book, breathalyser – breathalyzer, byelaw – by-law, Cafcass – CAF/CASS, c.i.f. *contract* – C.I.F. *contract*, Cmd – Cmnd, gipsy – gypsy;

фонетичні (3/6): embezzlement [ɪmˈbeɪzlmənt], [em-] endorsement [ɪnˈdɔːsmənt], [en-], endowment [ɪnˈdaʊmənt], [en-];

– **синтаксичні** (51/103):

1) **складений термін – абрєвіатура** (36/72): advice by way of representation – ABWOR, Advisory Conciliation and Arbitration Service – ACAS, advance corporation tax – ACT, Agricultural Dwelling – House Advisory Committee – ADHAC, Air Defence Identification Zone – ADIZ, alternative dispute resolution – ADR, Alternative Investment Market – AIM, annual general meeting – AGM, Attorney General – AG, British National (Overseas) – BN(O), capital transfer tax – CTT, Communitatis Europae Lex: European Community Law – CELEX, Child Support Agency – CSA, Crown Prosecution Service – CPS, Director of Public Prosecutions – DPP, employment appeal tribunal – EAT, European Currency Unit – ECU, enterprise investment scheme – EIS, Employment Appeal Tribunal – EAT, employment tribunal – ET, European Monetary System – EMS, euro norm – EN, exchange rate mechanism – ERM, European Atomic Energy Community – Euratom, European Bank for Reconstruction and Development – EBRD, European Central Bank – ECB, European Coal and Steel Community – ECSC, European Community – EC, Court of Justice of the European Communities – European Court of Justice – ECJ, Family Health Services Authority – FHSA, free on board contract – f.o.b. contract, General Agreement on Tariffs and Trade – GATT, grievous bodily harm – GBH, International Bank for Reconstruction and Development – IBRD; World Bank – WB;

2) **складений термін – складний термін** (2/4): direct examination – examination-in-chief, electronic conveyancing – e-conveyancing;

3) **складений термін – складений термін з модифікованим компонентом**, утвореним внаслідок

– **зміни частини мови залежного компонента** (7/15) blood specimen – specimen of blood, opinion evidence – evidence of opinion, contract of exchange – commutative contract, driving while unfit – drunken driving, clerk to the justices – justices’ clerk, magistrates’ clerk, books of account – accounting records, international law – law of nations;

– **компрєсії одного з малоінформативних елементів** (6/12): General Council of the Bar of England and Wales – Bar Council, Borstal institution – borstal, Bryan Arbitration Treaties – Bryan Treaties, industrial injuries disablement benefit – disablement benefit, Court of Justice of the European Communities – European Court of Justice, European Commission – Commission of the European Communities. По-іншому ці терміни називають оморєферентними синтаксичними варіантами компрєсивного компонента найменування [16].

Парарєферентні лексичні варіанти за ознакою структурної відповідності розподіляються на **однотипні** (слово – слово, словосполучення однакової структури) і **різнотипні** (просте та складне слово, слово – словосполучення, словосполучення різної структури) [17: 8].

Низка однотипних термінів можуть відрізнятися епохою його використання чи джерелом походження (так звані еволютивні варіанти):

а) **автохтонного та іншомовного** (6/12): act of God – force majeure, fact – factum, guilty mind – mens rea, fishery – piscary, incapacity – incompetence, international law – jus gentium);
б) **автохтонних** (3/6): buggery – sodomy, purchaser – buyer, construction – interpretation;

в) **іншомовних** (2/4): autopsy – post-mortem, estate pur autre vie – estate per autre vie.

Численний клас **однотипних парареферентних варіантів** (46/93) становлять терміни – словосполучення. На основі базових моделей виникають ряди з варіюванням таких компонентів:

– **опорного** (8/16): authorized securities – authorized investments, Calderbank letter – Calderbank offer, care proceeding – care order, contract of employment – contract of service, ethnic cleansing – ethnic minority, Companies Registry – Companies House, disparagement of goods – slander of goods, epitome of title – abstract of title;

– **залежного** (34/69): accusatorial procedure – adversary procedure, alimentary trust – protective trust, artificial person – juristic person, active trust – special trust, adoptive leave – parental leave, delegated legislation – subordinate legislation, alimentary trust – protective trust, authorized capital – nominal capital, active trust – special trust, bare trust – naked trust – simple trust, bilateral contract – synallagmatic contract, bonus issue – capitalization issue, company name – business name, canon law – ecclesiastical law, catching bargain – unconscionable bargain, chain of executorships – chain of representation, circumstantial evidence – indirect evidence, Community law – EU law, community of assets – community of property, contract of employment – contract of service, delegated legislation – subordinate legislation, development land – community land, direct evidence – original evidence, equitable mortgage – equitable charge, false plea – sham plea, industrial tribunal – employment tribunal, injurious falsehood – malicious falsehood, insulting behaviour – threatening behaviour, general average – gross average, interim injunction – interlocutory injunction, interim judgment – interlocutory judgment, interim proceedings – interlocutory proceedings, interim relief – interlocutory relief, intermediate terms – innominate terms;

– **усіх** (4/8): careless statement – negligent misstatement, charges register – land registration, death penalty – capital punishment, community charge – poll tax.

Різностипні парареферентні варіанти (25/52) досліджуваної сфери представлені так:

– **однослівний термін – складений термін** (17/34): annulment – nullity of marriage, array – challenge to jury, Benchers – Masters of the Bench, consanguinity – blood relationship, rentcharge – chief rent, comity – comitas gentium, hacking – computer misuse, constable – police officer, incorporation – corporate personality, corporation – body corporate, decompilation – reverse engineering, blackmail – demanding with menaces, discretion – judicial discretion, perjury – false statement, surname – family name, majority – full age, Act of Parliament – statute;

б) **складений термін моделі A_1C_1 – складений термін моделі C_1C_2** (2/4): marital breakdown – breakdown of marriage, commutative contract – contract of exchange;

в) **складений термін моделі A_1C_1 – складений термін моделі A_2C_1** , де A_1 – просте слово, A_2 – складне слово (2/4): collision clause – running-down clause, concurrent planning – twin-track planning).

Певна кількість варіантних рядів виникає за рахунок **варіантності бінарних термінів з полікомпонентними** (4/10): perfect trust (executed trust) – completely constituted trust,

imperfect trust (executory trust) – incompletely constituted trust, Chancery Masters – Masters of the Supreme Court, Council of Ministers – Council of the European Union.

Отже, проведений аналіз показав, що кількість юридичних термінологічних варіантів англійської мови в межах вибірки складає 150/304 одиниці, а це свідчить про високу продуктивність варіювання плану вираження юридичних термінів, різноманітність форм його вияву. Найчисленніші групи юридичної термінології представлені однотипними парареферентними варіантами з варіюванням залежного компонента та омореферентними синтаксичними варіантами, що виражаються терміном та його аббревіатурним аналогом.

Крім того, проаналізувавши юридичні тексти, можна сказати, що варіантні номінації можуть вводитися в текст двома способами: дистантно, шляхом вільного викладу матеріалу, і контактено, одночасно. Синтагматичні варіанти терміна, що подаються неконтактено, виконують функцію субституції (заміщення) терміна, яка сполучається із функцією ідентифікації спеціального об'єкта, а також функціями текстотворення, лаконізму, зняття монотонності викладу тощо [17: 10].

Найчастіше терміни-варіанти, що подаються контактено, є структурним центром метатекстової комунікативної ситуації «інтродукція терміна» та «вибір терміна», які в метамові підручників дуже часто поєднуються, тому що автор вже при першій презентації варіантних термінів віддає перевагу одному з них, подаючи його першим [17: 10].

Варіантне найменування може бути введеним за допомогою:

– дужок (*The owners of some freehold houses are required to pay an annual amount, which is called a 'rentcharge' ('chief rent')* [19]. *Acas (Advisory, Conciliation and Arbitration Service) aims to improve organisations and working life through better employment relations* [20]. *The European Central Bank (ECB) said that 278 eurozone banks will repay 137.16bn euros of three-year loans they borrowed. The European Coal and Steel Community (ECSC) is 60 years old today* [21]. *The changes, which came into force on Friday, are the result of a ruling from the European Court of Justice (ECJ) in March last year* [22]. *Russia has finally joined the World Trade Organization (WTO) at a ceremony in Switzerland on Friday, after 18 years negotiating its membership. 1993 Russia applies to join the General Agreements on Tariffs and Trade (Gatt)* [23]. *Its original name was the International Bank for Reconstruction and Development (IBRD)* [24].).

– сполучника **or** (*The purpose of this amendment to Order 99 is to allow the courts to have a more formal approach to what are known as Calderbank letters or offers and to provide a statutory footing for this practice* [25]. *A trust which involves some active duty on the part of the trustee, such as to care for the land, to pay taxes, to collect the income therefrom, to make a sale, mortgage, or conveyance thereof, is known as an «active» or «special» trust, in contradistinction to one whereby the trustee is merely the depositary of the legal title, with no duties except to make a conveyance when called upon by the cestui que trust, and to defend the legal title, or to allow his name to be used for the purpose; such a trust being termed a «simple», «passive», «bare», «naked», or «dry» trust. That is, the land, or some interest therein, is referred to as real estate, or real property, and not as a particular person's real estate or real property* [26]. *Malicious or injurious falsehood is a related but separate cause of action from defamation* [27]).

– коментаря (*If the council believes that your child is suffering harm or is likely to suffer serious harm, it can apply to the court for a care order (known as ‘care proceedings’) [28]. The General Council of the Bar, commonly known as the Bar Council, is the professional association for barristers in England and Wales [29].*).

Можна зробити висновок, що найбільш розповсюдженим способом подання варіантних елементів термінології юриспруденції у сфері функціонування і фіксації є подання варіантів у дужках.

Отже, вивчення варіантності в сфері загальноживаної мови має велике наукове значення, і, крім того, набуває в сфері термінології, зокрема юридичної, велике методологічне і практичне значення, оскільки варіювання у сфері спеціального мовлення обумовлює явище, з яким в гіршому випадку «наполегливо борються», а в кращому намагаються осмислити як закономірні, обумовлені когнітивними і комунікативно-прагматичними факторами, що пов’язані з пізнавальною діяльністю людини в сфері спеціальної комунікації [15: 35].

ЛІТЕРАТУРА

1. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии. Вопросы теории и методики. – М., 1961. – 159 с.
2. Лейчик В.М. Терминоведение. Предмет, методы, структура. – 2-е изд.испр. и доп. / В.М. Лейчик. – М.: ДомКнига, 2006. – 256 с.
3. Реформатский А.А. Введение в языковедение /А.А. Реформатский – М.: Аспект Пресс, 1996. – 536 с.
4. Гринев-Гриневиц С.В. Терминоведение: учеб.пособие для студ. Высш.учеб.заведений/ С.В. Гринев-Гриневиц. – М.: Издательський центр «Академия», 2008. – 304 с.
5. Даниленко В.П. Русская терминология. Опыт лингвистического описания / В.П. Даниленко. – М. :Наука, 1977. – 246 с.
6. Комарова З.И. Семантическая структура специального слова и ее лексикографическое описание / З.И. Комарова. – Свердловск: Изд-во Урал.ун-та, 1991. – 155 с.
7. Татаринов В.А. Теория терминоведения: в 3 т.//Теория термина: История и современное состояние. / В.А. Татаринов – М.: Московский Лицей, 1996 – с. 311 – Т. 1.
8. Попович Р.Г. Термінологічна варіантність у номінативному аспекті / Р.Г. Попович, О.Л. Вакулєнко. // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2004. – № 17.
9. Martin, Elizabeth A., Law, Jonathan. Oxford Dictionary of Law. 7th edition // Oxford: OUP Oxford; 2009. – 624 p.
10. АВВУУ Lingvo X5: Електронний словник
11. Апресян Ю.Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка / Ю.Д. Апресян. – М. : Наука, 1974. – 367 с.
12. Суперанська А.В. Общая терминология: Терминологическая деятельность / А.В. Суперанская, Н.В. Подольская, Н.В. Васильева: изд. 2-е, стереотипное. – М.: Едиториал УРСС, 2005. – 288 с.
13. Квитко И.С. Термин в научном документе / Квитко И.С. – Львов: «Вища школа», 1976. – 127 с.
14. Авербух К.Я. Терминологическая вариантность: теоретический и прикладной аспекты // Вопросы языкознания. – М.: Наука, 1986. – № 6. – С. 38-49.

15. Пристайко Т.С. Очерки по русской терминологии экономики и права // Т.С. Пристайко, Е.А. Конопелькина, Э. В. Неженец / [под общей ред. Т.С. Пристайко]. – Днепропетровск «Нова ідеологія», 2011. – с. 304
16. Топорская А.Ю. Структурно-семантические и функционально-парадигматические особенности терминологии театрального искусства): дис. ...канд. філол. наук: 10.02.01 / Анна Юрьевна Топорская. – М., 1997 – 196 с.
17. Неженец Е.В: Варіантність російських термінів юриспруденції в системному та комунікативно-прагматичному аспектах: автореф. дис на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.02 «Російська мова» / Е.В. Неженець. – Дніпропетровськ, 2003
18. Мигирин В.Н. Синонимия как лингвистическая, семиотическая и логико-философская проблема / В.Н. Мигирин // Языковая семантика и речевая деятельность
19. Can you ever be required to pay a yearly rent on a Freehold house? // Fridaysmove [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.fridaysmove.com/property-law-blog>
20. Acas [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.acas.org.uk/index.aspx?articleid=1461>
21. The European Coal and Steel Community turns 60 / Jonty Bloom // BBC News, August 9, 2012 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bbc.co.uk/news/business-19194812>
22. Insurance rules on gender will alter prices // BBC News, December 21, 2012 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bbc.co.uk/news/business-20803184>
23. Russia becomes WTO member after 18 years of talks // BBC News, December 16, 2011 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bbc.co.uk/news/business-16212643>
24. Q&A: Challenges for new World Bank boss // BBC News, June 25, 2007, [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/6705021.stm>
25. Dillon Eustace [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dilloneustace.ie/download/1/calderbank%20letter%20article.pdf>
26. The Law Of Real Property and Other Interests In Land [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://chestofbooks.com/real-estate/Real-Property-Interests-Law/Sec-109-Active-and-passive-trusts.html>
27. Ashurst [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ashurst.com
28. Legal Adviser Finder [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://legaladviserfinder.justice.gov.uk/media/021/B0/leaflet29e.pdf>
29. General Council of the Bar [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/General_Council_of_the_Bar